

UNA ENTITAT OBLIDADA. LA MUTUAL DE DEPENDENTS D'ESCRITORI DE VILAFRANCA

Joan Solé Bordes

Llicenciat en Filologia Romànica i Catalana.

Professor de llengua i literatura i editor de textos literaris dels segles

XIX i XX.

RESUM

El 1910 es va crear a Vilafranca una associació que, amb diversos canvis en la seva denominació, va exercir una labor sindical i mutual fins als anys cinquanta de la postguerra. La possibilitat d'accedir a diversa documentació sobre l'entitat ens ha permès resseguir la trajectòria d'una entitat ara oblidada.

ABSTRACT

In 1910, in Vilafranca, an association was founded, that, with some denomination changes, exercised a sindical and mutual labor until the postwar fifties. The possibility to access various documentation allows us to follow the trajectory of this forgotten entity.

El 14 de febrer de 1910 es funda a Vilafranca l'Agrupació de Dependents d'Escriptori, una entitat que s'emmirallava en entitats barcelonines com el CADCI, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria fundat el 1903¹, i que, amb el seu caràcter específic, no va

1 Sobre el CADCI vid. LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel . 1979. "El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria entre 1903 i 1923". Disponible en <https://ddd.uab.cat/pub/tesis/1979/dtx-0629109-132215/TMLVL01de26.pdf> (uab.cat) [25 octubre 2021]

tenir continuïtat en altres poblacions penedesenques, però sí que en coneixem referències d'entitats del mateix caire a Igualada i també a Mataró. L'Agrupació volia acollir bàsicament als treballadors de despatx, el que ara en diríem administratius, i els treballadors dels establiments de la vila oberts al públic. La seva intenció, d'acord amb el reglament inicial de l'entitat era aconseguir el "mejoramiento moral y material de la clase, mediante el apoyo y auxilio entre sus asociados en las vicisitudes del trabajo y por virtud de los pactos que sea necesario estipular con los patronos..."². En definitiva es tractava d'una entitat amb voluntat sindical i també mutual, amb predomini d'aquest darrer àmbit com a societat de socors,³ en la línia de moltes altres entitats locals del mateix caire com l'"Asociación de Dependientes de Comercio" de Reus fundada el 1903, o l'Associació de Dependents del Comerç i la Indústria de Manresa i Comarca.⁴ Cal pensar que el punt de referència de totes elles era el barceloní CADCI que ja hem esmentat

Entre els fundadors remarcuem la figura de Pere Regull Pagès que en va ser un dels impulsors i el primer president⁵ i que va representar l'entitat en la Primera Assemblea de Dependents de Catalunya celebrada a Barcelona el 12 i 13 d'abril de 1913. Nascut a Vilafranca el 1892, Regull va tirar endavant l'Associació que ara ens ocupa quan sols tenia divuit anys, primera fita d'una biografia que ens el mostra com a impulsor de nombroses iniciatives de caràcter social i cultural de les que se'n pot destacar especialment la fundació de la Beneficència Vilafranquesa el 1912, la Mútua del Penedès el 1928 i l'Arxiu Bibliogràfic del Museu de Vilafranca (ara Centre de Documentació Vinseum) a

2 *Reglamento de la Asociación Mutual de Dependientes de Escriorio*, art. 1. Vilafranca del Penedès. 1910.

3 SOLER BECERRO, Raimon. 2008. a *Història de Vilafranca del Penedès*. Ajuntament de Vilafranca. p. 363.

4 Vid [Diccionari de Sindicats i Sindicalistes de Catalunya. Organitzacions obres al web: www.veuobrera.org](http://www.veuobrera.org) [consulta 12-9-2021]

5 BENACH TORRENTS, Manuel . 1978. *Els vilafranquins del segle XX*. Emporium. Barcelona. p. 65.

partir de la primera postguerra.⁶ També devia fer aportacions a la fundació de l'entitat Lluís B. Mestre Barreno a qui trobem continuant de sots president de la Mutual el 1929 i que presidiria la Mútua del Penedès.

Segell de l'entitat

De les pàgines del seu butlletí, en bona part obra, sense signar, del mateix Regull, resseguim les principals dades de la seva trajectòria.⁷ D'entrada es van instituir algunes seccions, així una borsa de treball i ensenyament, amb classes d'esperanto a càrrec de A. Robreño, de francès per A. Berdié; d'aritmètica a càrrec d'A. Oller i de tenidoria per P. Miró, també el que anomenaven visites instructives i l'organització de conferències. També es tira endavant una secció d'esport que passa a presidir Pere Regull Clivillés, pare de Regull Pagès, secció de la qual es diu que va ser la resurrecció del futbol a la capital penedesenca fins al punt que el F.C. Vilafranca en aquells anys sovint anomenat com "El

6 Sobre Pere Regull vid. BOHIGAS BALAGUER, Pere. 1970. *Edició d'home-natge. Pere Giró i Romeu, Antoni Massanell i Casas, i Pere Regull i Pagès*. Museu de Vilafranca 1970. També SABATÉ MILL, Antoni. 1994. *De prop i de lluny*. p. 175 i següents.

7 Agraïm a Montserrat Plans Ferrer les facilitats per accedir a aquest material que finalment ha estat dipositat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.

Mutual" en reconeixement a la participació de membres de l'entitat que ens ocupa.⁸

Ben aviat es va aconseguir un dels objectius: el descans dominical als despatxos i establiments de la vila, atès que fins llavors es treballava el matí del diumenge com a continuació del mercat del dissabte, i també era aquest el dia de pagament pels pagesos. El 1911 es va crear la secció de biblioteca i la d'estalvi a través d'un acord amb la Caixa d'Estalvis de Barcelona. El 1912 ja va tirar endavant la secció de socors mutus, va ser l'any que es va participar en el Congrés Regional d'Ateneus i Associacions de Cultura que es va celebrar a Vilanova i en la Primera Assemblea de Dependents de Catalunya que es va portar a terme a Barcelona, al CADCI.

El juny del 1910 inicien la publicació d'un butlletí, algun de fins a 16 pàgines, aquell any en publiquen set, a un per mes, llavors ja mantenen la periodicitat mensual i les quatre pàgines, amb algun extra de vuit i així arriben al número 47 el 1914. La guerra europea, però, va aturar la publicació davant la incertesa del panorama internacional i el butlletí no es va reprendre dins el 1916 i encara de manera intermitent i amb una certa regularitat va veure la llum el 1917 i 1918 i de manera més alternada el 1919 i 1920 fins al darrer, el mes de maig. El febrer del 1922 intenta una revifalla, però amb un número sol i una nova aturada.

El 1913 l'Associació va fer seva la demanda de vacances anuals pels escriptors i dependents, va ser l'any que van ingressar a la Quinta de Salut L'Alianza, fundada pel vilafraquí Dr. Josep Girona i Trius. Durant els primers mesos de la guerra europea el 1915 hi va haver obrers que van quedar cessants o amb sous rebaixats i que van rebre l'ajut de l'Associació. El 1916 van acollir al seu local l'acabada de crear Unió de Dependents del Comerç, amb la que acabaran fusionant-se i evolucionaran cap a una acció més reivindicativa.⁹

8 BATET SÀNCHEZ, Josep M. 2004. *F.C. Vilafranca 1904- 2004*. F.C. Vilafranca. p.33.

9 SOLER BECERRO, Raimon. 2008. *Historia...* p. 363-364.

Capçalera del butlletí de la Unió de Dependents del Comerç

Per donar idea de la importància de la labor d'escrivents i dependents, l'Associació feia constar que el 1917 hi havia 34 cases de comerç a Vilafranca. El 1918 van començar a funcionar a les instal·lacions de la societat Casino de la Unió una escola de comerç. Aquell primer de maig de 1918 els dependents del Banc Amigué, situat al carrer de la Palma, van abandonar la feina per reivindicar la festivitats laboral, un any després la reivindicació era d'augment de sou.

El 1920 l'entitat comptava amb 158 socis, dels quals 57 eren socis protectors, els altres epígrafs eren els dedicats als dependents. Les cinc primeres pàgines d'aquest llistat amb anotacions porten l'epígraf "dependents", mentre que una segona categoria era la dels "meritoris" i encara es comptava amb un apartat d'adherits. El butlletí n. 75, d'agost del 1928, publica una primera llista d'associats on trobem Josefa Llorens i Jordana,¹⁰ en total quatre dones d'entre 48 homes, a part els meritoris, on trobem també una dona, i els esmentats socis protectors, una trentena d'empresaris de la vila on trobem noms com

10 Coneguda com Pepita Llorens, germana de l'intel·lectual i escriptor Rodolf Llorens i Jordana, va marxar a l'exili americà als anys quaranta, per voluntat pròpia a la recerca d'una activitat professional, durant anys fou la mecanògrafa del catedràtic Pere Grases.

Joan Alayo Claret, Frederic Cuscó Martí, Joan Baptista Berger S.A., Joan Hill, Vinícola del Panadés, Banco Hispano Americano, Antoni Martorell Panyellas, Bodegas Bosch-Güell S.A., Jean Mory i Cia S.A., Sociedad Enológica del Penedés S.A. (SEPSA), Luís Ribas Garcia, Gabriel Albertí i Narciso Mascaró Marcer; el 1932 hi trobarem també Francesc Olivella Bruna, Banco Hispano Americano, Josep M. Jover S.A., Narcís Mascaró Marcer, Sociedad Enológica del Penedès S.A. (Sepsa), G. Albertí, el Banc del Penedès i la Caixa d'Estalvis del Penedès.

El juliol de 1928 es va iniciar una nova etapa amb la publicació del n. 74 del "Boletín de la Asociación Mutual de Dependientes de Escritorio" on es deia que després d'uns anys de silenci reprenien l'activitat amb nova energia, tot mantenint íntegrament el programa social de l'associació. El butlletí es mantenia com un plec de quatre pàgines, alternant la llengua castellana i la catalana, perfectament normativitzada, sense imatges, veia la llum als tallers de cal Cuscó

L'Associació comptava en aquells anys amb una secció tècnica amb membres especialitzats en les branques de: comptabilitat, ferrocarrils, duanes, aranzels i exportació, legislació i enologia. Continuaven mantenint la borsa de treball a les pàgines de la publicació. Aquells anys es va aconseguir establir un "Comité Paritario del Comercio, Despachos, Oficinas y Banca de Vilafranca del Penadés" que tenia un reglament específic.

El 15 de maig de 1928 l'Associació va estrenar nou estatge. El gener s'havia renovat la junta directiva que va passar a presidir Antoni Bisca, amb Lluís Metre Barreno sotspresident, Josep Rovirosa secretari, Antoni Malla, sotssecretari, Manuel Garcia, tresorer; Casimir Saumell comptador i com a vocals Pau Miró, Frederic Miró, Eduard Juvé i Pere Font. La voluntat era reprendre les activitats d'altre temps organitzant també conferències i excursions. Enviaven dos butlletins a casa de cada associat, per tal que l'altre el fessin arribar a un company i que així pogués conèixer l'activitat de l'Associació i s'hi associés.

La darrera pàgina de l'esmentat butlletí és un resum de la situació de caixa de l'entitat, les entrades de quotes, l'aportació a l'Alianza i les mensualitats pagades per la secció mútua als que han quedat sense feina, als que es troben en situació de malaltia o el que s'aportava a un membre traspassat o per la mort d'un fill.

El 19 de juliol d'aquell 1928 van organitzar al saló del Casal una conferència sobre els sistemes d'organització comercial. Aquell mateix setembre es va organitzar a Barcelona la primera Exposició d'organització comercial, al saló Llotja de Mar on es mostraven tota mena d'avenços en aquesta temàtica. Es va visitar la mostra en els mateixos dies que es feien tràmits per tal que la Mutual de Dependents d'Escriptori de Vilafranca quedés inscrita al cens electoral del Ministerio de Trabajo, Industria y Comercio, un aspecte que suposava el reconeixement de la seva personalitat jurídica de l'entitat. Aquest agost de 1928 l'entitat tenia 71 associats: 56 de número, 17 meritoris i 29 protectors.

Al butlletí n. 77 de l'octubre de 1928 llegim: "Ja ningú no defensa l'individualisme o l'aïllament, la passivitat societària o la renunciació. Ningú no defensa l'isolament personal com a exercitant d'un ofici comú; però encara alguns es tanquen dins d'ells mateixos i no s'incorporen a la comunitat professional... resten isolats, societàriament passius, renunciant a tota lluita dins la col·lectivitat del seu ofici i a tot ajut als companys de solidaritat". La directiva anunciava que estava estudiant aplicar una reforma als estatuts de l'entitat, reforma que se sotmetria a l'assemblea general. També al mes de desembre informen de les gestions que porten a terme per entrar en la Federació d'Entitats Mútues. I Emili Graells Castells hi escriu: "...aquell que remou totes les seves energies i les practica amb entusiasme per obres socials, aquest home és qui si no troba retribució mai prou compensadora, en canvi viu amb l'íntima satisfacció que el seu gra de sorra ha estat per a bastir obra feconda d'altruisme i d'abnegació, morint satisfet i donant-se per ben pagat".

L'Associació va organitzar una sortida a Barcelona el dia 1 de novembre, festivitat de Tots Sants, van visitar els edificis de la nova estació de ferrocarril de M.Z.A. al subsol, després a la Llotja per veure la la Exposició d'Organització Comercial, posteriorment van visitar el Palau de la Generalitat, llavors dit de la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, van donar una ullada a les obres per l'exposició universal del 1929 i van visitar l'edifici de la Telefònica pel seu interior, a la plaça de Catalunya. Es parlava de millorar la Ley del Retiro Obrero que, pel que sembla, postergava els dependents mercantils i es demanava que s'elevés a 12.000 ptes. anuals el sou màxim per poder quedar inclosos en aquest retir ("retirança"), que la pensió a percebre no fos de 356 ptes.

com es proposava sinó de 1.000 i que no entrés en vigor el 1941 com deia el projecte sinó de forma immediata.

Amb 107 associats, l'assemblea general de febrer del 1929 es va celebrar al local social, situat al número 29 del carrer de Sant Pere. Es va informar que la Mutual també estava treballant per tal que l'entitat quedés inscrita en el "Censo Obrero Oficial del Ministerio de Trabajo" i ingressar també a la "Federación de Sociedades Mútuas". Es va renovar una part de la junta i va continuar Luís Mestre Barreno de vicepresident. També es va nomenar una comissió per estudiar la reforma dels estatuts, s'havia plantejat igualment la possibilitat que s'arribés a un acord amb una altra entitat per fer servir el seu local, sense que això volgués dir fer-se socis de l'entitat acollidora.

Igualment aquell febrer l'alcalde accidental de Vilafranca, Josep Feliu, en absència de del batlle titular, Joan Àlvarez de Sisternes, va convocar pel 18 de febrer a dos quarts d'una del migdia a l'Ajuntament eleccions per set vocals efectius obrers i set de suplents per formar el "Comité Paritario de Comercio, Despachos, Oficinas y Banca" del partit judicial. En plena dictadura primoriverista i amb les organitzacions sindicals dissoltes la majoria de representants van ser els presentats per l'Associació.

El moviment polític i sindical volia tornar a emprendre amb força i així veiem com el 1929 es va proposar un nou reglament que s'havia d'aprovar en la reunió general del 17 de setembre. Es parlava ja de l'Associació com un "sindicat de constitució democràtica en el que no ha capigut el caciquisme". Es van reformar els estatuts, en concret es van retocar set articles i els meritoris a partir dels 17 anys ja passaven a ser dependents i es permetia l'entrada com a associats de tots els dependents dedicats a la venda al detall. L'Associació va passar a quedar instal·lada al segon pis del Casino Unió Comercial, també va arribar a una entesa amb la mútua Germanor pel que fa als serveis de clínica i va passar a formar part de la Federació de Societats de Socors Mutus de Catalunya.

Es va acabar l'any 1929 amb 133 associats i a principis de l'any següent l'adhesió de 22 dependents de venda al detall feia superar el centenar i mig d'associats, justament quan ja havia començat a funcionar la "Bolsa del Trabajo del Comité Paritario Interlocal del Comercio,

Depachos, Oficinas y Banca de Vilafranca". El butlletí de l'entitat informava que s'estava confeccionant el cens obrer.

L'abril del 1930 va deixar la presidència de l'Associació Antoni Biosca i va passar a ocupar el càrrec Josep Vallès Sitges. A la redacció del butlletí trobem ja Joan Plans Mitjans. El fet que es decidís trametre una carta al president del Consell de Ministres i al ministre de Treball per tal que defensessin els interessos dels viticultors davant les disposicions de França sobre els vins,¹¹ ens permet conèixer les nou entitats obreres que actuaven legalment a Vilafranca el 1930 i qui estava al capdavant de cada una. Els que signen la carta a 12 de març de 1930 són: "Asociación Mutual de Dependientes de Escritorio", president Josep Vallès Sitges; "Sociedad Obrera del Ramon de Carpintería y Mueblería", president Manuel Juliachs; "Sociedad de Obreros Toneleros", president Ramon Via; "Sindicato del Ramo del Transporte", president Josep Gimeno; "Centro de Agricultores Obreros", president Pere Bertran; "Asociación de Camareros, Cocineros y Similares (sindicato libre)", president Magí Pareta; "Unión Local de Sindicatos Obreros y Bolsa de Trabajo", n'era el gerent Domingo Olivella; "Asociación de Obreros Ladrilleros de Barcelona y su radio (Sección de Vilafranca del Panadés)", president Josep Via; i "Sindicato Libre Profesional de Oficiales Peluqueros- barberos", president Alejandro Soler.

11 Vid. Redacció. 1930. "Per la defensa dels nostres vins". *Acció*. 15 de març. p.1 i 2.

Capçalera del butlletí en la seva darrera etapa

El n. 89 és de març de 1931, s'informa de la creació d'una comissió per tirar endavant una Secció d'Ensenyança. El butlletí de l'entitat fa llavors un salt i el número 90 és ja de març de 1932, l'entitat tenia 168 associats i va cursar una circular a diverses empreses i cases que no complien els preceptes legals amb els treballadors. Amb noves propostes sobre canvis en el reglament de l'entitat Josep Vallès va continuar com a president, però ja trobem com a vicesecretari en Joan Plans Mitjans, figura destacada en la darrera etapa de l'entitat abans de la guerra civil.

El n. 91 del butlletí és ja de gener de 1934, allí queda especificat que donen suport al Front Únic d'Empleats Mercantils creat a Barcelona, es reproduïxen els laudes per dos anys signats per tota Catalunya, un referent a la dependència del comerç majorista i un altre per la dependència inscrita en el comerç al detall. Els majoristes tenien una jornada de 45 hores setmanals, repartits en setmana anglesa i el Sindicat Oficial d'Exportadors de Vins ja la tenia implantada. Es presentava també una completa reforma dels estatuts, que en el seu article segon continuava remarcant que l'Associació es mantenia neutral en els temes polítics i religiosos. A l'article primer indicava ben clarament que la

seva voluntat era "...aconseguir finalitats de millorament moral i material de la classe, mitjançant la protecció i auxili dels seus associats en les circumstàncies dimanants de la professió..." Continuaven tenint la seva seu al Casino.

El març de 1934 mantenien la seu al Casino de la Unió, amb 170 associats. Josep Vallès Sitges continuava com a president, amb Eduard Juvé Girona com a cap de la secció de Socors Mutuis, Francesc Delriu Vallès de la de Banca i Josep Bel i Domènech de la de detall. L'entitat haurà de fer encara alguns retocs als estatuts ja rectificats d'acord amb la Llei d'Associacions Professionals de la Generalitat republicana.

El darrer número que hem pogut veure del butlletí, el 93, possiblement l'últim que va veure la llum és de desembre del 1934. La denominació de l'entitat va incorporar la indicació d'"Associació Professional", i es diu en un article inicial que és una etapa més i que s'ajusten a les exigències de la llei i a millorar l'organització. El butlletí de 4 pàgines és fet a cal Claret. Josep Vallès Sitges va deixar la presidència l'abril del 1934 en traslladar la seva residència fora del Penedès. El 27 d'abril de 1934 va ser elegit president Joan Plans Mitjans, hi havia la voluntat de celebrar el febrer de 1935 els vint-i-cinc anys de la fundació de l'entitat.

En la commemoració del quart de segle, imatge de tots els que havien presidit l'entitat. Drets: Josep Vallès Sitges, Joan Plans Mitjans, Antoni Biosca Jover i Pere Font Casanovas; asseguts: Joan Carbonell Carbonell, Artur Oller, Lluís Mestre Barreno i Pere Regull Pagès

Va ser el 3 de febrer del 1935 i la premsa vilafranquina¹² comentava que en la commemoració del quart de segle de vida de l'entitat es va celebrar al Casal un acte de caire mutualista amb parlaments de Josep M. Puig i Antoni Vilardebó. També hi va haver l'àpat corresponent.

1935, dinar commemoratiu dels vint-i-cinc anys de la Mutual

L'entitat es va mantenir a la immediata postguerra, però amb una activitat mínima que quedava centrada en trobades i àpats. Consta com a president Pau Valls l'octubre del 1943 quan van celebrar una visita com entitat als estants de les empreses a la Fira de la Vinya i el Vi i finalment van celebrar un dinar de germanor al restaurant de la Fira, per descomptat hi va haver parlaments i es va sentir paraules que

12 Nota a *Acció* del 3 de febrer de 1935. D'aquest setmanari hem revisat els anys 1928 a 1936.

parlaven de germanor, de companyonia i de la necessitat de tirar endavant l'entitat.¹³

Joan Plans Mitjans escrivia en el peu de fotografies del seu àlbum personal: "La Mutual no arribà a celebrar el seu cinquantè aniversari. Després de la guerra civil no hi hagué lloc per a la seva actuació. Feu encara la viu-viu uns anys, amb alguns tiberis... Poc temps després hom optà per la dissolució". Finalment el 1953 va finir la seva vida, en part es podia considerar integrada als serveis mutuels de Germanor, entitat creada el 1928 i que 1973 es va passar a formar part de la Mútua del Penedès.¹⁴

13 Redacció. 1943. "Asociación Mútua de Dependientes de Escritorio y Comercio". *Panadés*. 30 d'octubre. p. 3.

14 Solé i Bordes, Joan. 2008. *Antoni Gallemí i Gumà. Imatge d'un empresari catalanista*. Fundació Gallemí Casanellas. Vilafranca.